

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ДІАГНОСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

А Розкриті особливості конструювання структурно-функціональної моделі формування діагностичної компетентності майбутніх фахівців фізичної реабілітації в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін. Обґрунтована на теоретичному рівні структурно-функціональна модель передбачає синергетичне поєднання концептуально-цільового, змістового, структурного, операційно-діяльнісного та контрольного складників професійної підготовки, що знаходяться в динамічній єдності. Модель розкриває поступовий процес формування діагностичної компетентності відповідно до мети, завдань і принципів, які відображають інтегративний підхід до професійної підготовки.

Ключові слова: фахівець фізичної реабілітації, діагностична компетентність, компетентнісний підхід, професійна компетентність, структурно-функціональна модель.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Ґрунтовний теоретичний аналіз проблеми формування діагностичної компетентності майбутнього фахівця фізичної реабілітації як сутнісної інтегративної якості його особистості, що виступає критерієм професійної майстерності, унеможливорюється без аналізу структури цього складного утворення, результатом якого є розроблення його концептуальної моделі.

Процес підготовки майбутніх фахівців фізичної реабілітації розглядається як цілісна система, що відображає об'єктивні тенденції розвитку вищої освіти, закономірності розвитку галузі професійної діяльності, основні вимоги до змісту знань і вмінь, необхідних для успішного виконання професійних обов'язків і подальшого розвитку професійно важливих та особистісних якостей [3].

Побудова професійної діяльності на основі моделі є можливістю інтегрувати предметну парадигму, педагогічну і психологічну компетентність, методичну, організаційну та наукову роботу [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковане розв'язання даної проблеми і на які опирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Тема є плановою в структурі науково-дослідницької роботи кафедри культурології та методики викладання культурологічних дисциплін Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка з вивчення проблеми «Методолого-теоретичні основи та організаційно-методичні механізми модернізації системи освіти Полтавщини» (державний реєстраційний № 0111U000702). Дослідження окремих аспектів проблеми підготовки фахівців з фізичної реабілітації проведені такими ученими, як В. О. Кука, А. М. Герцик, А. С. Вовканич, В. І. Завацький, Г. Е. Верич, О. Д. Дубогай, В. М. Мухін.

Як засвідчили результати констатувального експерименту, майбутні фахівці фізичної реабілітації не готові до діяльності, що передбачає застосування діагностичних методик, вони не володіють навичками застосування цих технологій у майбутній професійній діяльності. Переважна більшість респондентів переконана у необхідності застосування діагностичних методик у процесі управління реабілітаційно-оздоровчим процесом.

Метою статті є конструювання структурно-функціональної моделі формування діагностичної компетентності майбутніх фахівців фізичної реабілітації в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін.

Методи та організація дослідження. Для розв'язання поставлених завдань і досягнення мети використано комплекс методів дослідження, зокрема, теоретичних: історико-порівняльний і логічний; термінологічний; кількісно-якісний; когнітивний; узагальнення; абстрагування; аналізу і синтезу; моделювання; емпіричних: спостереження, опитування.

Виклад основного матеріалу з аналізом отриманих наукових результатів. Розроблення та впровадження моделі забезпечує неперервність навчально-виховного процесу, що є необхідною передумовою набуття студентами міцних знань і формування діагностичних умінь.

Для досягнення якісної фахової підготовленості майбутніх фахівців фізичної реабілітації та формування їхньої діагностичної компетентності необхідно впровадити у навчально-педагогічний процес ВНЗ технологію реалізації – структурно-функціональну модель професійної підготовки майбутніх фахівців.

З метою вдосконалення процесу формування діагностичної компетентності майбутніх фахівців фізичної реабілітації нами використано метод моделювання та сконструйовано структурно-функціональну модель цього процесу. Моделювання широко застосовується в теорії та методиці професійної освіти. Цей метод, будучи інтегративним, дозволяє поєднати емпіричне і теоретичне в педагогічному дослідженні. Моделювання дає змогу відтворити не тільки статистику процесу формування діагностичної компетентності, а й його динаміку. Наявність науково обґрунтованої моделі дозволяє прогнозувати розвиток цього процесу на всіх етапах професійної підготовки фахівця фізичної реабілітації.

В основу конструювання структурно-функціональної моделі формування діагностичної компетентності майбутнього фахівця фізичної реабілітації та проектування шляхів її ефективного впровадження в навчальний процес нами враховувалися мови моделювання: інгерентність – достатня міра узгодженості моделі із середовищем, у яке вона впроваджується, а також створення в ньому передумов для переструктурування змістових і процесуальних складових фахової освіти; простота – відображення в моделі й операціоналізація найсуттєвіших одиниць і понять, які відображають істотні властивості і взаємозв'язки процесу формування готовності студентів до означеного виду діяльності; адекватність – можливість досягнення сформульованої мети згідно з означеними критеріями.

При конструюванні структурно-функціональної моделі

головний акцент робимо на забезпечення її зовнішньої відкритості, тобто здатності реагувати на соціальне замовлення на компетентного фахівця фізичної реабілітації, а також на забезпечення внутрішньої відкритості, яку Н. О. Белікова пов'язує з прагненням підібрати для кожного студента індивідуальну траєкторію підготовки до майбутньої діяльності з урахуванням його психологічних особливостей, здібностей і нахилів [1, с. 254].

Цільове призначення розробленої моделі – увявити процес формування діагностичної компетентності фахівця фізичної реабілітації як систему, спрямовану на вдосконалення змісту і засобів професійної підготовки в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін.

Обґрунтована на теоретичному рівні структурно-функціональна модель передбачає синергетичне поєднання концептуально-цільового, змістового, структурного, операційно-діяльничого та контрольного-результативного складників професійної підготовки, що знаходяться в динамічній єдності.

Модель підготовки майбутнього фахівця з фізичної реабілітації має розкривати поступовий процес формування діагностичної компетентності відповідно до мети, завдань і принципів, які відображають інтегративний підхід до професійної підготовки. Це положення лягло в основу концептуально- цільового складника.

Віокремлюючи нормативно-цільовий складник структурно-функціональної моделі виходимо зі принципів системного аналізу, який полягає в тому, що проектування і конструювання будь-якої моделі розпочинається з виявлення і чіткого формулювання її мети. Метою структурно-функціональної моделі є формування діагностичної компетентності майбутнього фахівця фізичної реабілітації як складника підвищення якості їх професійної підготовки в процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін.

Сконструйована нами модель формування діагностичної компетентності майбутніх фахівців фізичної реабілітації у процесі вивчення професійно-орієнтованих

дисциплін є дієвою й цілісною, всі її складники мають чітко встановлене призначення і перебувають у тісному синергетичному взаємозв'язку та спрямовані на досягнення єдиної мети, яка і виступає системотвірним чинником моделі.

Досягнення поставленої мети можливе шляхом вирішення таких завдань:

- забезпечити позитивну мотивацію до застосування діагностичних технологій в майбутній професійній діяльності;

- сформувати інтеграційно-діагностичну систему природничонаукових, гуманітарних, професійно-практичних знань фахівця фізичної реабілітації;

- сформувати навички з організації різних форм діагностичної діяльності;

- сформувати ціннісне ставлення до організації діагностичної діяльності та відповідальне ставлення до її учасників;

- сформувати адекватну загальну та професійну самооцінку фахівця фізичної реабілітації.

Принципи формування діагностичної компетентності – це основні вихідні положення теорії навчання, що випливають із його закономірностей, окреслюють загальне спрямування професійно орієнтованих дисциплін, вимоги до їх змісту, методики й організації.

У процесі формування діагностичної компетентності майбутніх фахівців фізичної реабілітації, окрім провідних загальнопедагогічних принципів, необхідно висвітлити спеціальні принципи, що врахують специфіку діяльності в зазначеній галузі. Тому будемо приділяти увагу традиційним і спеціальним принципам як основним вимогам, що повинні забезпечити якість процесу підготовки майбутніх фахівців реабілітаційно-оздоровчої галузі.

При розробленні та впровадженні моделі формування діагностичної компетентності системи реалізуємо відповідні принципи найдоцільніші в аспекті нашого дослідження (рис. 1):

принцип науковості	принцип доступності	принцип наочності	принцип індивідуального підходу	принцип інтеграції
принцип систематичності та послідовності формування компетентності	Принципи формування діагностичної компетентності			принцип особистісної цілеспрямованості студентів
принцип свідомості та активності	принцип зв'язку теорії з практикою	принцип вибору індивідуальної освітньої траєкторії	принцип ситуативності навчання	принцип орієнтації на здоров'я збережувальну діяльність

Рис. 1. Система принципів формування діагностичної компетентності майбутнього фахівця фізичної культури

Реалізація означених принципів здійснювалася в тісному діалектичному взаємозв'язку, який забезпечував розуміння майбутніми фахівцями фізичної реабілітації необхідності їх підготовки до діагностичної, оволодіння ними системою діагностичних знань і вмінь у процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін; формування професійних якостей особистості сучасного фахівця відповідним вимогам майбутньої оздоровчо-реабілітаційної діяльності.

Суттєвою ознакою принципів формування діагностичної компетентності є їх комплексність, яка вимагає, щоб ці принципи втілювалися у практику не послідовно один за одним, а фронтально, одночасно, органічно, нероз-

ривно. Комплексна реалізація дидактичних принципів є виявом на практиці ідеї цілісності педагогічного процесу формування діагностичної компетентності.

Одним із провідних компонентів концептуально-цільового складника розробленої моделі формування діагностичної компетентності майбутніх фахівців фізичної реабілітації є комплекс методологічних підходів. Методологічний підхід потрактовується нами як сукупність знань про процес діагностичних досліджень, як світоглядна ідея, побудована на загальних (філософських) категоріях, яка визначає загальну стратегію дослідження, відбір досліджувальних фактів та інтерпретацію результатів дослідження. У контексті завдань дослідження

виділені та обґрунтовані компетентнісний, системно-синергетичний, діяльнісний, технологічний та рефлексивний підходи.

У межах проектування концептуально-цільового складника нами визначені педагогічні умови формування діагностичної компетентності:

- створення діагностично-прогностичного освітнього середовища (наукового, навчально-методичного, організаційного, ресурсного забезпечення) в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін;

- використання потенціалу інформаційно-комунікаційних технологій для розвитку діагностичних умінь і навичок майбутнього фахівця;

- удосконалення когнітивного компоненту як підґрунтя для формування діагностичної компетентності, цінностей і мотивів здоров'язбереження, становлення професійної самосвідомості та самоствердження;

- залучення студентів до діагностично-оздоровчої діяльності, стимулювання до практичного застосування здоров'язберігальних технологій під час навчання та виконання професійних завдань;

- створення навчальних ситуацій, максимально наближених до діагностичної діяльності;

- облік індивідуальних особливостей студентів – майбутніх фахівців фізичної реабілітації.

- наявність комплексу діагностично зорієнтованих послідовних навчальних дисциплін при переході від початкового етапу навчання до спеціалізованого та концентричний підхід до оволодіння профільними навчальними темами;

- постійне накопичення досвіду діагностичної діяльності;

- удосконалення практичного компоненту професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної реабілітації та спрямованість мети, завдань і змісту навчання на формування їх готовності до діагностичної діяльності;

- організація самостійної дослідно-експериментальної діяльності майбутніх фахівців із використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Змістовий складник включає знання з різних професійно орієнтованих дисциплін навчального плану підготовки майбутніх фахівців фізичної реабілітації. Структурно-функціональною основою розробленої моделі є інтеграційно-методичний комплекс навчальних дисциплін, який дозволяє раціонально використовувати інтеграційні зв'язки між навчальними дисциплінами з метою формування цілісної діагностичної компетентності.

Теоретичний аналіз системи підготовки фахівця фізичної реабілітації дозволив виділити три етапи формування діагностичної компетентності: початковий – допрофесійний етап (1–2 курси підготовки), базовий професійний етап (3–4 курси навчання) і практичний спеціалізувальний етап (5 курс навчання).

Операційно-діяльнісний компонент структурно-функціональної моделі формування діагностичної компетентності майбутнього фахівця фізичної реабілітації включає методи, засоби та організаційні форми професійної підготовки, що забезпечують поетапну реалізацію цього процесу, який реалізується в межах багатоманітної цілісної системи організаційних форм і методів навчання. Форми навчання в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін пропонуємо розділяти на форми навчального процесу (лекції, практичні, семінарські, лабораторні, заняття; самостійна робота студентів; екскурсії, консультації; індивідуальні заняття; навчальна виробнича (педагогічна) практика); форми

контролю, оцінювання та обліку знань, умінь і навичок студентів (колоквіуми, заліки, іспити, захист курсових, дипломних робіт); форми організації науково-дослідної роботи майбутніх фахівців фізичної реабілітації (науково-дослідні гуртки, проблемні групи, студентські наукові товариства).

Успішність реалізації розробленої моделі, ефективність використання різних методів і форм навчання значною мірою залежать від вдалого вибору засобів навчання. До засобів формування діагностичної компетентності майбутніх фахівців фізичної реабілітації у процесі вивчення професійно зорієнтованих дисциплін відносимо навчальні посібники, навчальні програми, тестові завдання, електронні посібники, мультимедійний і комп'ютерний супровід.

Метод навчання у контексті нашого дослідження розглядається як спосіб цілеспрямованої реалізації процесу навчання професійно зорієнтованих дисциплін, досягнення поставленої мети формування діагностичної компетентності. Правильний підбір методів відповідно до мети та змісту навчання, індивідуально-типологічних особливостей студентів сприяє розвитку їхніх пізнавальних здібностей, озброєнню їх діагностичними вміннями й навичками, досвідом використовувати здобуті знання на практиці, готує майбутніх фахівців до професійної діяльності.

У доборі методів навчання професійно зорієнтованих дисциплін нами використано їхню класифікацію за типом пізнавальної діяльності (І. Лернер, М. Скаткін), що є оптимальним при формуванні діагностичної компетентності. Згідно з цією класифікацією методи поділяють на пояснювально-ілюстративні, інформаційно-рецептивні, репродуктивні, проблемні, евристичні, дослідницькі.

Отже, операційно-діяльнісний складник структурно-функціональної моделі формування діагностичної компетентності майбутнього фахівця фізичної реабілітації є важливим компонентом, що включає методи, засоби та організаційні форми професійної підготовки, що при вдалому проектуванні та реалізації забезпечують високі якісні показники на контрольно-результативному складнику моделі.

Виокремлення *контрольно-результативного* складника пов'язане з тим, що результат формування діагностичної компетентності і власне процес професійної підготовки фахівця фізичної реабілітації повинні бути співставлені з метою та завданнями, що сформульовані у концептуально-цільовому складнику.

Із позиції системно-синергетичного підходу, який є провідним методологічним інструментом дослідження особливостей формування діагностичної компетентності фахівця фізичної реабілітації, системоутворюючим чинником у побудові моделі повинен виступати результат процесу навчання. Цей результат тісно пов'язаний із якістю навчально-виховного процесу і є структуроутворюючим показником. Результат конструювання і впровадження моделі – сформована діагностична компетентність майбутнього фахівця фізичної реабілітації як інтегрована якість особистості, що забезпечує його конкурентноздатність відповідно до вимог професійної діяльності.

Контрольно-результативний складник виконує моніторингову функцію. Він включає критерії, показники та рівні сформованості діагностичної компетентності майбутнього фахівця фізичної реабілітації. У структурі цього складника також виокремлено інструментарій оцінювання, що включає комплекс письмових і комп'ютерних

тестів, бланки експертних оцінок, ситуаційні контрольні роботи, колоквиуми тощо.

У контексті дослідження діагностичної компетентності виділені аксіологічні, когнітивно-операційні, здоров'язбережувальні, інформаційно-прогностичні, оцінно-рефлексивні та професійно-адаптивні критерії її сформованості, а також мотиваційно-ціннісні, гносеологічні та операційні показники сформованості.

Процес формування діагностичної компетентності майбутнього фахівця фізичної реабілітації має рівневий характер і потрактовується як перехід від одного рівня до іншого, складнішого і якісно нового. При цьому репродуктивний рівень – це рівень, для якого характерним є прояв сформованості у студентів окремих компонентів компетентності або окремих елементів. Його актуалізація можлива в обмеженому наборі типових ситуацій майбутньої професійної діяльності фахівця фізичної реабілітації. Ситуативний рівень характеризується розвитком у майбутніх фахівців компонентів діагностичної компетентності та можливістю їхньої актуалізації в різноманітних сферах майбутньої професійної діяльності. Творчий рівень характеризується інтенсивним розвитком усіх компонентів діагностичної компетентності, самовизначення й накопиченням професійного досвіду, що визначає можливість переходу на якісно новий показник саморозвитку і самоактуалізації в постійно змінних умовах функціонального освітнього середовища та в динамічних умовах професійної діяльності.

Висновки і перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження. Отже, розроблена нами структурно-функціональна модель є системно-синергетичним поєднанням концептуально-цільового, змістового, операційно-діяльсного і контрольно-результативного складників, які взаємодоповнюють один одного і забезпечують цілісність формування діагностичної компетентності майбутнього фахівця фізичної реабілітації. Практична цінність розробленої структурно-функціональної моделі визначається її адекватністю досліджуваному об'єкту, а також урахуванням на етапах побудови моделі основних принципів моделювання – наочності, визначеності, об'єктивності, що багато в чому визначають можливості і тип моделі, а також її функції в процесі вивчення професійно зорієнтованих дисциплін підготовки фахівця фізичної реабілітації.

Перспективи подальших досліджень полягають у впровадженні розробленої моделі у практику викладання професійно-орієнтованих дисциплін.

Список використаних джерел

1. Белікова, Н.О. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності : дис. на здоб. наук. ступ. д-ра пед. наук : 13.00.04 / Белікова Наталія Олександрівна. – К., 2012. – 573 с.
2. Борисова, О. Н. Моделирование в профессиональной деятельности преподавателя университета [Электронный ресурс] / О.Н. Борисова, Л.А. Карасьева. – Режим доступа : <http://www.eprints.iuersu.ru/891/>
3. Міхеєнко, О. І. Модель професійної підготовки майбутніх фахівців зі здоров'я людини до застосування здоров'язміщувальних технологій / О. І. Міхеєнко, В. І. Котельський // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2014. – № 9. – С. 41–46.

Дата надходження авторського оригіналу: 12.06.2015

Хоменко П. В., Фастовець А.В. Структурно-функціональна модель формування діагностичної компетентності майбутніх фахівців фізичної реабілітації.

А Раскрыты особенности конструирования структурно-функциональной модели формирования диагностической компетентности будущих специалистов физической реабилитации в процессе изучения профессионально-ориентированных дисциплин. Обоснована на теоретическом уровне структурно-функциональная модель предусматривает синергетическое сочетание концептуально-целевого, содержательно-структурного, операционно-деятельностного и контрольно-результативного компонентов профессиональной подготовки, которые находятся в динамическом единстве. Модель раскрывает постепенный процесс формирования диагностической компетентности в целях, задачах и принципах, отражающих интегративный подход к профессиональной подготовке.

Ключевые слова: специалист физической реабилитации, диагностическая компетентность, компетентностный подход, профессиональная компетентность, структурно-функциональная модель.

Khomenko P. V., Fastivets A. V. Structural and functional model of diagnostic competence for future specialists of physical rehabilitation.

S The article reveals the forming peculiarities of structural-functional model of diagnostic competence for future physical rehabilitation specialists during the course study of professionally oriented disciplines. Being developed on a theoretical level the structural and functional model provides synergistic combination of conceptually-based, semantic, structural, operational activity, control and effective training components that works in a dynamic unity.

The model reveals a gradual process of formation of diagnostic competency which is relevant to the purpose, objectives and principles that reflect the integrative approach to getting professional education. Structural and functional basis of the model is an integrated-methodical complex of disciplines that enables rational use of integration correlation among academic disciplines in order to develop an integrated diagnostic competence. Theoretical analysis of preparation of physical rehabilitation specialist allowed to determine three stages of diagnostic competence: the initial-stage: pre-professional (1 and 2 years of training), professional foundation stage (3, 4 years of studying) and practical target stage (5 year of studying). Operational and activity component of structural and functional model of diagnostic competence of the future specialist in physical rehabilitation includes methods, means and organizational forms of training to ensure the gradual implementation of the process. Check-effective component performs the monitoring function. It includes criteria, indicators and levels of diagnostic competence of the future specialist in physical rehabilitation.

In the context of studies of diagnostic competence axiological, cognitive-operational, health encouraging, prognostic information, evaluative, reflective and professional and adaptive criteria of its formation and motivational value were defined as well as epistemological and operational parameters of formation which were measured according to reproductive, situational and creative levels.

Key words: physical rehabilitation specialist, diagnostic competency, competence approach, professional competency, structural and functional model.